

GOLDENS
SINCE 2004

Олексій Шовкуненко
ІМПРЕСІЇ РЕАЛІЗМУ
ДО 140-РІЧЧЯ ВІД НАРОДЖЕННЯ МИТЦЯ



Impressions of realism
OLEKSII SHOVKUNENKO



GOLDENS
SINCE 2004

Олексій Шовкуненко
ІМПРЕСІЇ РЕАЛІЗМУ
живопис / графіка

Oleksii Shovkunenko
IMPRESSIONS OF REALISM
painting / graphics

Каталог виставки
8–25.05.2024
Exhibition catalogue

Аукціонний дім Goldens
Київ, вул. Л. Первомайського, 4

З ПИТАНЬ ПРИДБАННЯ ТВОРІВ ЗВЕРТАЙТЕСЬ
+ 38 044 240 95 32 contact@gs-art.com

Київ – 2024 – Kyiv

Олексій Шовкуненко. Імпресії реалізму

Олексій Шовкуненко був одним із перших українських художників, що започаткували напрям індустріального пейзажу. Проте сьогодні ім'я Шовкуненка асоціюється у глядачів з розквітом українського імпресіонізму, що проступав у формотворчих експериментах на тлі курсу соціалістичного реалізму.

Творчість Олексія Шовкуненка, корифея українського живопису другої половини ХХ століття, дотепер продовжує зберігати актуальність через символізм історичних зрушень, закарбованих на його полотнах. Інша не менш важлива цінність робіт майстра полягає в зовні камерних споглядальних пейзажах та натюрмортах, що стали з 20-х по 50-ті новаторським явищем, яке постійно пригнічувалося помпезністю офіційного мистецтва. Відтак, доробок Шовкуненка слід вважати переосмисленням мистецтва в новому деідеологізованому та художньому ключі у спробі розширити його можливості у боротьбі з безособовістю.

Дитинство художника минуло в Херсоні. Його брат добре малював і навчив Олексія художній грамоті. Та першим професійним наставником Шовкуненка у живописі став Семен Семенко, вихованець іконописної майстерні при Києво-Печерській лаврі. Потім Олексій навчався в Одеському художньому училищі та у Петербурзькій Академії мистецтв, у майстерні професора історичного живопису Савинського. З того моменту починається любов Шовкуненка до історичного портрету. З-під його пензля один за одним виходили героїчні зображення лідерів партизанського руху, передовиків виробництва («Зварювальник»), діячів культури («Кармен», «Павло Тичина») чи дружнього кола, які швидко принесли популярність Шовкуненко не тільки в Україні, але й за її межами. Основним завданням художника вважалася монументально-історична картина, яка б оспівувала принади нової дійсності. Інші жанри ж сприймалися як етюди для відпрацювання навичок митців. Та Шовкуненко продовжує працювати з «ескізними», на погляд критиків, несерйозними жанрами й техніками. Відтак, на Міжнародній виставці в Парижі (1937) митець здобув золоту медаль як найкращий аквареліст. А 1958-го у Брюсселі високо відзначили акварельні та графічні роботи, присвячені будівництву Дніпровської ГЕС. Саме ця серія зробила український індустріальний пейзаж знаним на весь світ. Та окрім живопису,

Шовкуненко був ще й талановитим педагогом. Він викладав у Херсонській Пролетарській художній студії, Одеському політехнікумі образотворчих мистецтв, Київському державному художньому інституті (нині — Київська академія мистецтв).

В роботах Шовкуненко є сталий зв'язок митця з рідним Херсоном, укоріненість у ньому на рівні пам'яті. Сама модель його пейзажного простору є своєрідним малим образом світу, реальним і символічним водночас. Херсонські мотиви, у які інтегровані спогади автора, залишалися у творчих пошуках Шовкуненка протягом усього життя. Насамперед вони відбилися у серії «Херсон. Зелений базар», що присвячена епіцентру провінційного життя, де за розмовами кожен міг відчути себе частиною міста.



«Херсон. Зелений базар», 1952

Узагальнюючи творчий метод Шовкуненка, варто зазначити, що особливу увагу в роботах він віддавав кольору як маркеру чуттєвості. Для його робіт характерні широкі мазки та соковиті фарби. Лінійні ритми французьких імпресіоністів з пастельними тонами художник переймає лише в пастелях. Його образ простору хоч і камерний, але завжди закритий, скінченний, в чому прочитується внутрішнє усвідомлення особливості буття радянської людини. І хоч світло-повітряне середовище, яке конструює автор, є ознакою практики імпресіонізму, та бачення Шовкуненка позбавлене туманної розмитості. Прикладом можуть слугувати картини «Вид на місто», «Осінь в лісі», «Осінній мотив». Його олійні пейзажі, у яких простір вибудовується через ритм кольорних планів, завжди яскраві й точно втілені на умовній площині картини, фактурні та мають особливу щільність, яка, однак, не перешкоджає уявній подорожі глядача.

Якщо геометрія авангарду органічно прозвучала в контексті початку століття, інші європейські

стильові експерименти, що менш тяжіли до відмирання форми, майже не встигли бути сприйнятими та осмисленими в СРСР через «залізну завісу». Імпресіонізм для Шовкуненка відкрив його викладач, художник Кириак Костанді. Саме через його роботи Шовкуненко прослідковує якої вито-ченості можна досягнути у процесі відтворення спостереження дійсності. Свій шлях з поступовим вкрапленням імпресіоністичного радикалу митець починає з олійного живопису малого формату, експериментуючи також з акварелями та графічними малюнками олівцями. Попри спробу Шовкуненко відобразити суб'єктивну реальність, спогади та відчуття, сюжет в його роботах продовжує залишатися важливим. Він пише конкретні місця, відбитки своєї пам'яті, протиставляючи символічний картинний простір імпресіоністів конкретному («Дача», «Вид з майстерні художника»). Шляхом тонкого абстрагування Шовкуненко долає тут всіляку тренувальну етюдність. Пейзажні мотиви художника не пишуться прямо з натури. Вони відтворені у пам'яті, часто з урахуванням топографічної конкретики.

Наприкінці 50-х років відбувається відносна лібералізація мистецтва, але тільки на перший погляд. В контексті офіційного мистецтва, яке наголошувало на оптимізмі та відсутності індивідуалізму, імпресіонізм став об'єктом дискусій. Хоча імпресіонізм вважався "буржуазним" явищем, його ще приймали як прийнятний живописний прийом. Можливо, саме тому сам Шовкуненко публічно ніколи не визнавав себе імпресіоністом.

На початку 1950-х років, розпочалася жорстка кампанія проти "живописності" загалом, боротьба з "етюдизмом" та перебільшенням важливості ролі пейзажного та натюрмортного жанру. Важливою



«Дві береги і кущ», 1970-і



«Троянди в скляній банці», 1950

стала не лише тематика та ідеї творів, але й сама художня мова та формально-пластичні засоби. У натюрмортах Шовкуненко стирає грань між важливими та не важливими предметами, фіксує увагу на красі миті. Та вона не виглядає поверховою, тому що має просторову та змістову глибину («Троянди в скляній банці»).

Пастелі («Рання весна», «Зимовий день», «Весняний пейзаж») схожі на фрагменти щоденникових записів. Вони вихоплюють миттєві враження, зберігаючи їх без штучної обробки або ретушування. Така спонтанність підсилює ефект інтимності. В акварельних пейзажах («Банани, «Літній день») особливою увагою наділена відтінена кольором світлова глиб далечини. Завдяки своїй прозорості, акварелі створюють атмосферу світла та настрою, передаючи емоційну сутність моменту.

Змазані фігури незнайомців, якими зазвичай наповнені імпресіоністичні полотна, на роботах художника переважно відсутні. Звісно, сюжети, де реалії міських чи приміських середовищ потребують присутність людей («Зелений базар», «Біля моря»), автор «оживляє» жвавими, умовно-лаконічними фігурами. В інших випадках, перед глядачем відкривається простір пам'яті. Ні, це не спустошений безжиттєвий простір, адже ми можемо відчути незримую присутність, немов чийсь погляд чи залишені на снігу кроки. Так митець концентрується на самій природі, її красі та величі, залишаючи можливість для індивідуальної інтерпретації. Його малюнки, хоч і прості за формою, але мають глибокий зміст та виражають філософську позицію споглядання за світом, що постійно змінюється.

Роксана Рублевська,
мистецтвознавиця





1

«Херсон. Зелений базар», 1920

Картон, олія
56 x 85 см

"Kherson. Green Bazaar", 1920

Oil on cardboard
56 x 85 cm



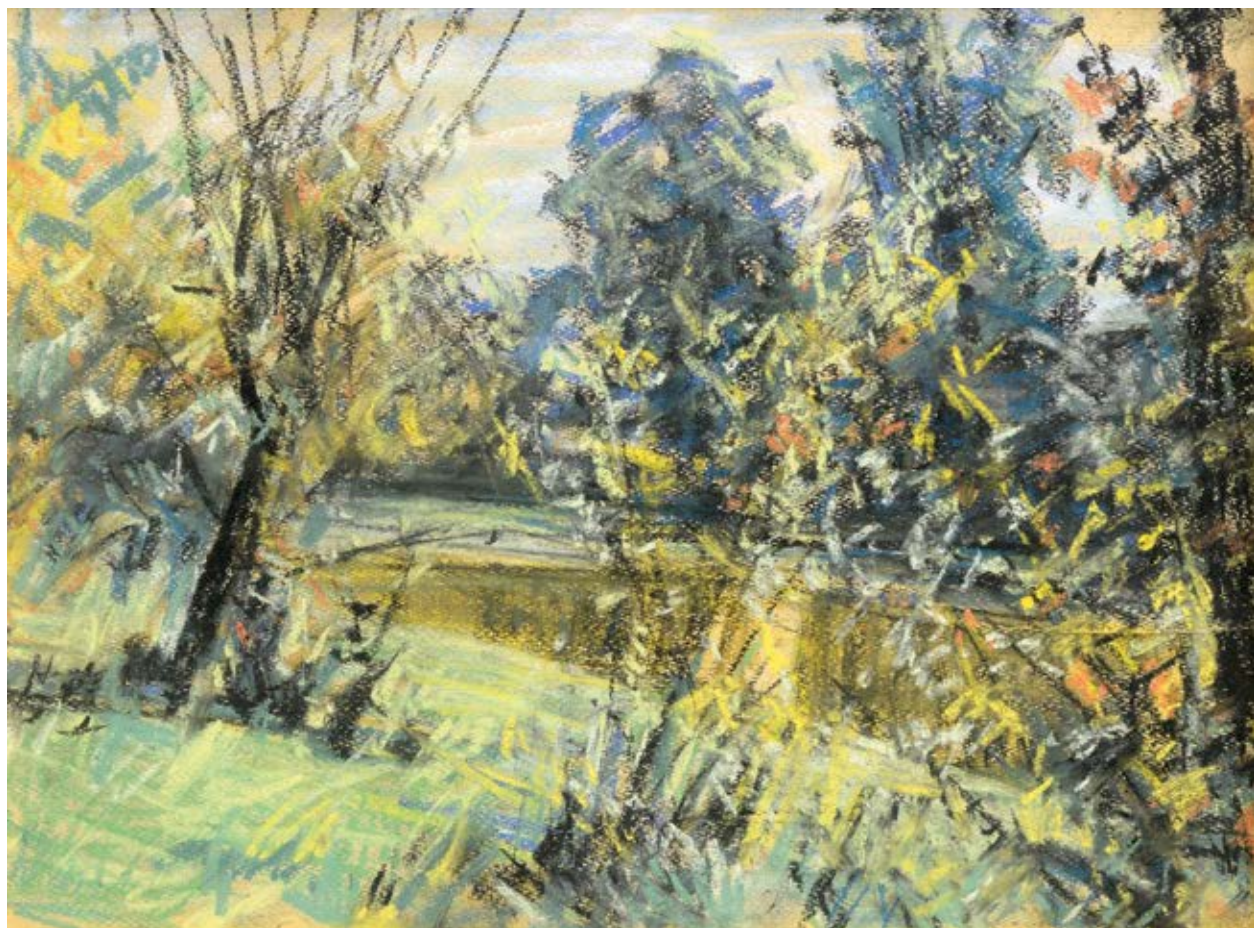
2

«Осінній сад», 1924

Папір на картоні, олія
64 x 61 см

"Autumn Garden", 1924

Oil on paper on cardboard
64 x 61 cm



3

«Весняний пейзаж», 1960-і "Spring landscape", 1960s

Папір, пастель
38 x 50 см

Pastel on paper
38 x 50 cm



4

«Зимовий пейзаж», 1960-і "Winter landscape", 1960s

Папір, пастель
43 x 62 см

Pastel on paper
43 x 62 cm



5

«За читанням.
Портрет дружини художника», 1947

Полотно, олія
70,5 x 51 см

"By reading.
Portrait of the artist's wife", 1947

Oil on canvas
70.5 x 51 cm



6

«Літній день», 1950-і

Папір, акварель
37 x 55 см

"Summer Day", 1950s

Watercolor on paper
37 x 55 cm



7

«Зимовий день», 1970-і

Папір, пастель
41 x 63 см

"Winter Day", 1970s

Pastel on paper
41 x 63 cm



8

«Дача», 1950-і

Папір, акварель, олівець
43,5 x 63 см

"Cottage", 1950s

Watercolor, pencil on paper
43.5 x 63 cm



9

«Вид на місто», 1960-і

Картон, олія
62,5 x 97 см

"View of the city", 1960s

Oil on cardboard
62.5 x 97 cm



10

«Натюрморт», 1960-і

Папір, олівець, пастель
60 x 40 см

"Still life", 1960s

Pencil, pastel on paper
60 x 40 cm



11

«Херсон. Зелений базар», 1952

Картон, олія
41 x 93 см

"Kherson. Green Bazaar", 1952

Oil on cardboard
41 x 93 cm



12

«Портрет зварювальника», 1950-і

Полотно, олія
105 x 71 см

"Welder Portrait", 1950s

Oil on canvas
105 x 71 cm



13

«Літо. Голосіївський ліс», 1972

Папір, пастель
44 x 61 см

"Summer. Holosiivskyi forest", 1972

Pastel on paper
44 x 61 cm



14

«Зимовий пейзаж у лісі», 1970-і

Папір, пастель
37 x 61 см

"Winter landscape in the forest", 1970s

Pastel on paper
37 x 61 cm



15

«Вид з майстерні. Зима», 1946

Картон, олія
42 x 73, 5 см

"The view from the workshop. Winter", 1946

Oil on cardboard
42 x 73.5 cm



16

«Осінь в лісі. Відображення», 1960-і

Полотно на картоні, олія
50 x 70 см

"Autumn in the forest. Reflection", 1960s

Oil on canvas on cardboard
50 x 70 cm



17

«Вид з майстерні художника», 1957

Папір на картоні, акварель
52 x 82 см

"View from the artist's workshop", 1957

Watercolor on paper on cardboard
52 x 82 cm



18

«Троянди в скляній банці», 1950

Картон, олія
60 x 88 см

"Roses in a glass jar", 1950

Oil on cardboard
60 x 88 cm



19

«Маринка», 1942

Папір, кольорові олівці
61,5 x 41,5 см

"Marinka", 1942

Colored pencils on paper
61.5 x 41.5 cm



20

«Влітку», 1960-і

Папір, пастель
29 x 41 см

"In summer", 1960s

Pastel on paper
29 x 41 cm



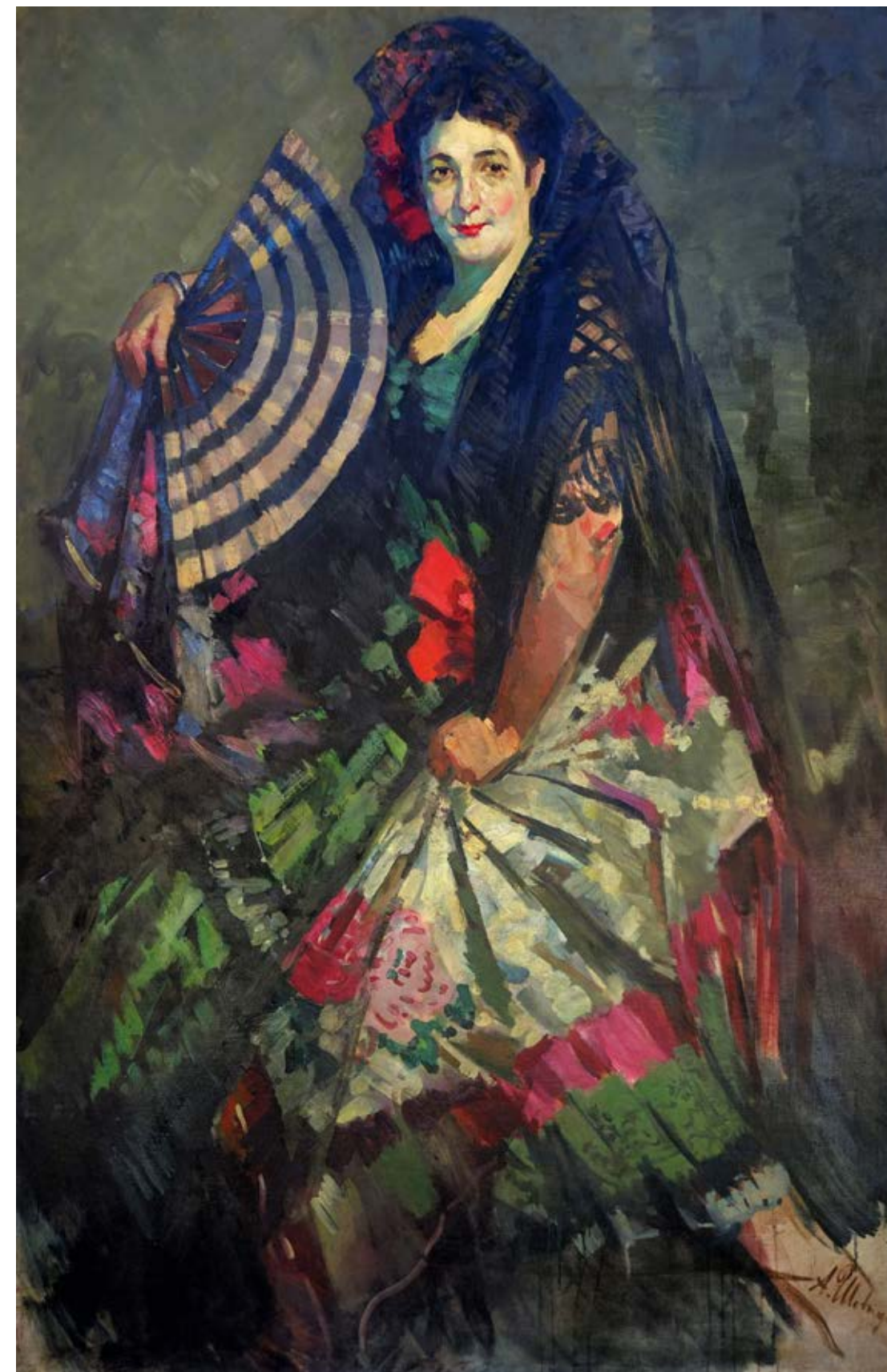
21

«Осінній день. Дуби на узліссі», 1955

Полотно, олія
62 x 87 см

"Autumn day. Oaks on the edge of the forest", 1955

Oil on canvas
62 x 87 cm



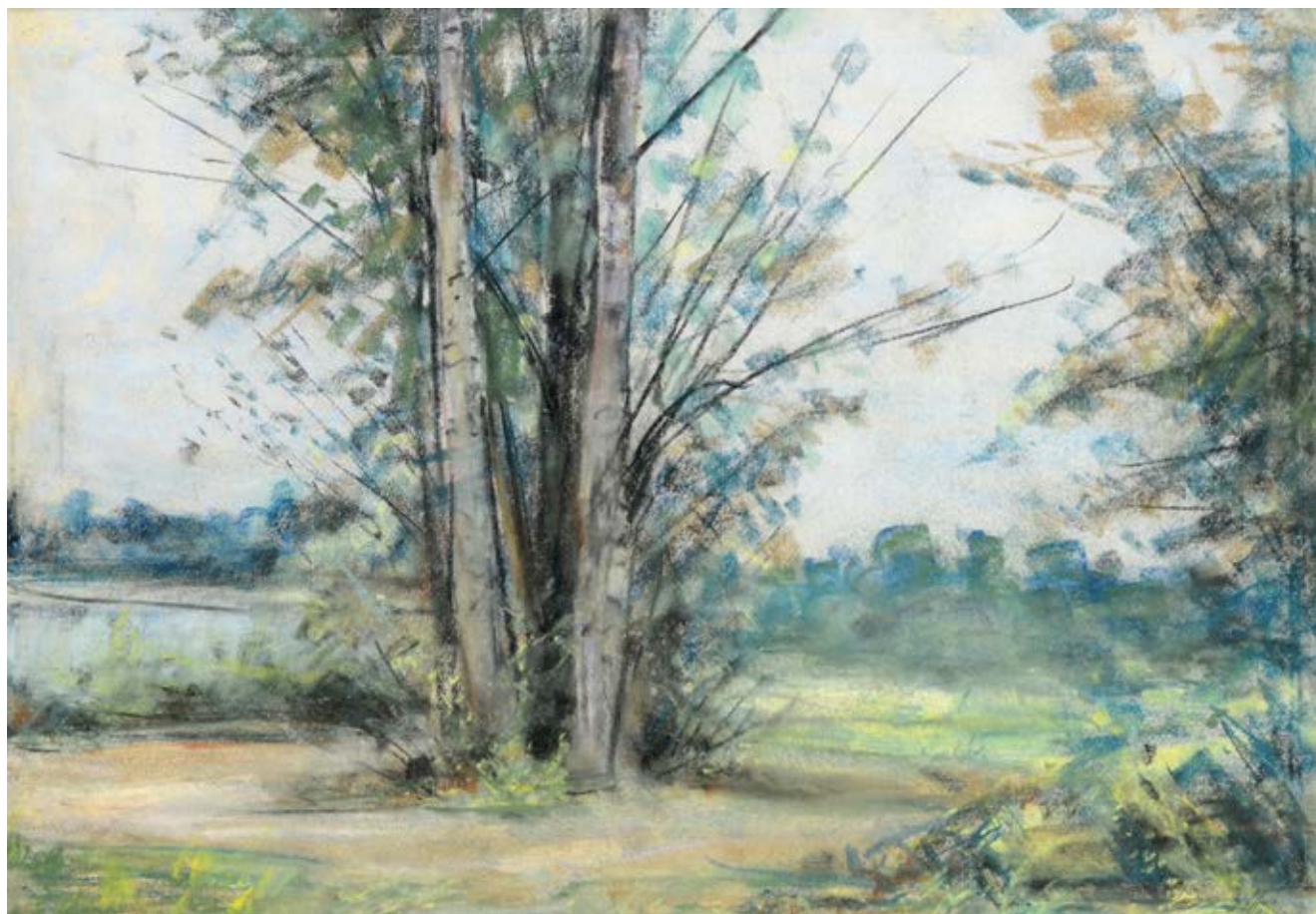
22

«Кармен», 1950-і

Полотно, олія
180 x 116 см

"Carmen", 1950s

Oil on canvas
180 x 116 cm



23

«Дві берези і кущ», 1970-і

Папір, пастель
41,5 x 61,5 см

"Two birches and a bush", 1970s

Pastel on paper
41.5 x 61.5 cm



24

«Лісовий пейзаж», 1970-і

Папір, пастель
44 x 64 см

"Forest landscape", 1970s

Pastel on paper
44 x 64 cm



25

«Зима», 1960-і
43 x 63 см
Папір, пастель

"Winter", 1960s
43 x 63 cm
Pastel on paper

26

«Мариночка», 1942
Папір, кольорові олівці
27,5 x 39 см

"Marinotchka", 1942
Colored pencils on paper
27.5 x 39 cm



27

«Рання весна», 1970-і
Папір, пастель
28,5 x 40 см

"Early Spring", 1970s
Pastel on paper
28.5 x 40 cm





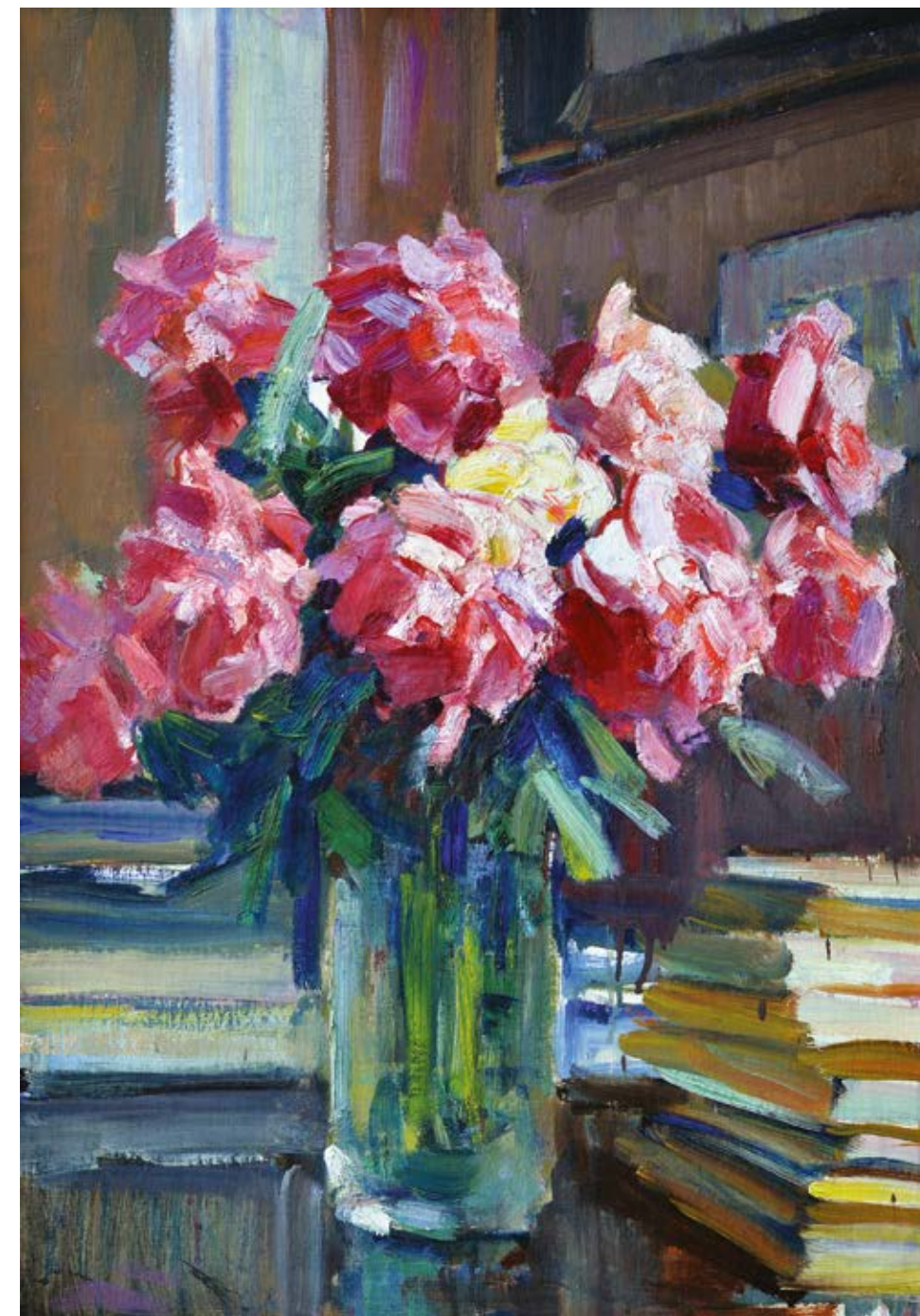
28

«Осінній мотив», 1950-і

Полотно, олія
62 x 79 см

"Autumn motif", 1950s

Oil on canvas
62 x 79 cm



29

«Троянди», 1963

Полотно на картоні, олія
70 x 50 см

"Roses", 1963

Oil on canvas on cardboard
70 x 50 cm



30

«Банани», 1948

Папір на картоні, акварель
52 x 73,5 см

"Bananas", 1948

Watercolor on paper on cardboard
52 x 73.5 cm



31

«Біля моря», 1946

Папір, акварель
42 x 63 см

"By the sea", 1946

Watercolor on paper
42 x 63 cm



32

«Великий дуб», 1964

Папір, пастель
37 x 49 см

"Big Oak", 1964

Pastel on paper
37 x 49 cm



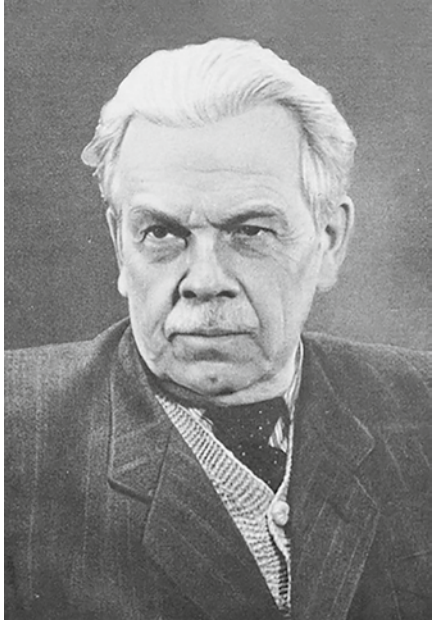
33

«Відображення у воді», 1960-і

Папір, пастель
29,5 x 42 см

"Reflection in water", 1960s

Pastel on paper
29.5 x 42 cm



Шовкуненко Олексій Олексійович (1884–1974) — один з видатних художників та педагогів України, працював в техніці олійного живопису, акварелі, в останні роки – пастелі. Народився в м. Херсон. Народний художник СРСР (з 1944). Дійсний член Академії мистецтв СРСР (з 1947). Державна премія ім. Тараса Шевченка (1970). Твори художника зберігаються в музеях Києва, Харкова, Одеси, Полтави, Херсона та інших містах СРСР. Ім'ям художника названо Херсонський художній музей (1984), у колекції якого 154 роботи художника. Жив та працював в Херсоні, Одесі та Києві.

Старший брат Олексія добре малював і навчив хлопчину азів художньої грамоти. Творчий шлях почав підмайстром в іконописній майстерні в Херсоні (1899), де вчився у С. Семенка, який порадив батькові Олексія продовжити навчання сина. Закінчив Одеське художнє училище (1908), де вчився у К. Костанді та Г. Ладигенського. Почав експонувати свої роботи на виставках Товариства південноросійських художників (з 1913). Закінчив Петербурзьку академію мистецтв (1917), де вчився у видатного педагога В. Савинського. Під час навчання виконує виразні і яскраві за психологічною характеристикою портрети "Портрет дівчини" (1914), "Портрет Арбінської", "Портрет Фадєєвої" (1923) та серію реалістичних пейзажів Одеського суднобудівного заводу.

Улюбленим матеріалом художника була акварель, в якій він домогся блискучих результатів. Експоновані акварелі на першій Всеукраїнській виставці (1927) принесли автору широке визнання. Кілька років працював на Дніпробуді (1930–1933), будівництву якої присвятив велику серію акварелей і за яку здобув золоту медаль на Паризькій міжнародній виставці «Мистецтво і техніка в сучасному житті» (1937).

Найбільших успіхів досяг у галузі портретного живопису та пейзажів України. Серед його портретованих такі відомі постаті як Ю. Яновський, П. Тичина, М. Рильський, І. Ле, Л. Первомайський, М. Литвиненко-Вольгемут, Б. Руденко, Н. Ужвій, Є. Катонін, В. Заболотний, М. Лисенко, Б. Яковлев, О. Богомолець, С. Ковпак тощо.

Викладав в Одеському політехнікумі образотворчих мистецтв (з 1926), Одеському художньому інституті (з 1929), професор Київського художнього інституту (1936–1965). Серед відомих учнів художника: Г. Васецький, І. Тартаковський, Р. Сильвестров, П. Сулименко, Г. Южно-Гуревич, В. Югай, М. Бароянц та багато інших.



Виставка
ІМПРЕСІЇ РЕАЛІЗМУ
Олексій Шовкуненко. Живопис. Графіка
Київ – 2024

ОРГКОМІТЕТ
Михайло Василенко
Олена Василенко
Юлія Черниш
Катерина Щербаківа

КУРАТОР ВИСТАВКИ
Михайло Василенко

АВТОР СТАТТІ
Роксана Рублевська

ФОТОЗЙОМКА, ДИЗАЙН І ВЕРСТКА
Віктор Володимиров-Лихоліт

ДРУК
Фамільна друкарня huss

Тираж 200 екземплярів

GOLDENS
SINCE 2004

Аукціонний дім Goldens
заснований у листопаді 2004 року

Україна, 01133, Київ, вул. Л. Первомайського, 4
Тел.: +38 044 240 95 32
contact@gs-art.com
www.gs-art.com

© Права на публікацію фото з цього каталогу
належать аукціонному дому Goldens

Exhibition
IMPRESSIONS OF REALISM
Oleksii Shovkunenکو. Painting. Graphics
Kyiv – 2024

ORGANIZING COMMITTEE
Mykhailo Vasylenko
Olena Vasylenko
Yulia Chernysh
Kateryna Shcherbakova

CURATOR OF THE EXHIBITION
Mykhailo Vasylenko

ARTICLE AUTHOR
Roksana Rublevska

PHOTOS, DESIGN, LAYOUT
Victor Volodymyrov-Lykholit

PRINT
Family printing house huss

Circulation 200 copies

Goldens Auction House
founded in November 2004

Ukraine, 01133, Kyiv, 4 L. Pervomaiskogo Str.
Tel.: +38 044 240 95 32
contact@gs-art.com
www.gs-art.com

© The rights to publish works from this catalog
belong to the Goldens auction house





GOLDENS
SINCE 2004

+38 044 240 95 32
www.gs-art.com